

Координациско тело на финансиските регулатори за
финансиска едукација и финансиска инклузија

Стратегија за финансиска едукација и финансиска инклузија на Република Северна Македонија

2021-2025

Финансиската едукација –
нашиот влог за поголема
финансиска инклузија и финансиска стабилност

јули 2020 година

Вовед

Согласно со меѓународно прифатените дефиниции, финансиската едукација е процес којшто треба да овозможи подобро разбирање на финансиските производи, концепти и ризици, како и развој на способности за соодветен избор и носење издржани одлуки во однос на финансиските производи и услуги и управувањето со личните финансии, што во крајна линија придонесува за зголемена благосостојба на населението. Финансиската едукација е тесно поврзана со финансиската инклузија, при што повисоката финансиска писменост, подобрата информираност и спремноста за носење паметни и издржани финансиски одлуки, општо земено треба да придонесе за повисока финансиска инклузија. Финансиската инклузија треба да обезбеди соодветен пристап на правните и физичките лица до различни видови финансиски производи и услуги, достапни на соодветен начин и под соодветни услови за сите заинтересирани лица (субјекти). Повисоката финансиска инклузија овозможува користење на предностите од финансиските производи и услуги, што во крајна линија треба да го поддржи економскиот развој. Финансиската инклузија е неминовно условена и од заштитата на правата на потрошувачите на разни финансиски производи и услуги. Системот за заштита на потрошувачите во областа на финансиите вклучува соодветна законска регулатива и институционална поставеност коишто обезбедуваат заштита на правата на потрошувачите, фер конкуренција на пазарот и слободна размена на информации, како значајни предуслови за заштитата на потрошувачите, особено физичките лица коишто немаат доволно познавање и стручност самостојно да ги заштитат своите права.

Финансиската едукација и заштитата на потрошувачите се сегменти што се надополнуваат и тие треба да ја поддржат финансиската инклузија. Притоа, основен предуслов за поголема финансиска инклузија е главно здрав, стабилен и ефикасен финансиски систем. Истовремено, подобро едуцираните и информираниите клиенти, кои подобро управуваат со своите лични финансии исто така придонесуваат за финансиската стабилност. Ризикот од носење неиздржани финансиски одлуки, како последица на недоволна финансиска писменост на индивидуално ниво и на ниво на домаќинство, има негативно влијание врз финансискиот сектор, поради што спроведувањето на оваа стратегија на национално ниво станува неопходност.

Оваа стратегија има за цел да обезбеди поддршка и натамошен развој на финансиската едукација и финансиската инклузија, како и подобрување и/или воспоставување соодветна законска и институционална рамка за заштита на потрошувачите во областа на финансиите во Република Северна Македонија. Стратегијата треба да придонесе за зајакната координација и соработка помеѓу финансиските регулатори, приватниот финансиски сектор и невладиниот сектор, како и систематски пристап на сите вклучени субјекти заради зајакнување на

финансиската писменост на населението, подобрување на степенот на финансиска инклузија, при истовремено обезбедување соодветна заштита на потрошувачите. Соработката меѓу вклучените субјекти би придонесла за оптимизација на ресурсите, континуитет во напорите и зголемена колективна одговорност во однос на поставените цели. Стратегијата е истовремено фокусирана како на финансискиот сектор, така и на корисниците на финансиските услуги и производи.

Стратегијата ги зема предвид позитивните светски практики во оваа област, како и препораките на меѓународните институции (ОЕЦД, Светската банка, институциите на ЕУ).

1. Цели на стратегијата

Основните цели на стратегијата се следниве:

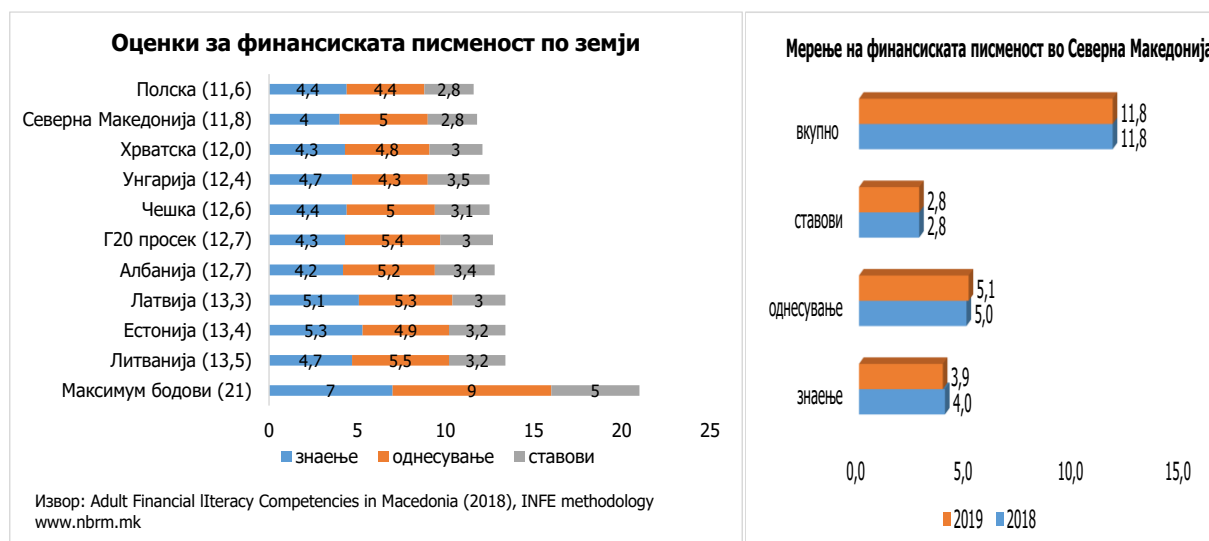
- Да придонесе за подобро разбирање на основните финансиски концепти и поими кај одделни целни групи и населението како целина;
- Да ги зајакне вештините на населението за управување со личните финансии;
- Да ја подобри способноста на населението за донесување правилни одлуки во однос на различните финансиски производи и услуги;
- Да ја подобри свесноста кај населението за предностите и ризиците од користењето на различните финансиски производи и услуги, притоа зајакнувајќи ја нивната доверба во финансискиот систем;
- Да ја подобри финансиската дисциплина на населението, односно да стекне навика на штедливо однесување, одговорно трошење и задолжување, како и општа претпазливост при користењето на сите финансиски производи и услуги понудени на пазарот;
- Да ѝ даде поддршка на финансиската инклузија, преку натамошен развој на одделните финансиски сегменти, обезбедување поголем број релевантни информации околу финансиските производи и услуги, при соодветна заштита на правата на потрошувачите во финансискиот сектор;
- Да ја зајакне свесноста за барање дополнителни информации, како и потребата за постојана едукација во областа на финансиите, како исклучиво динамична област од економијата;
- Да ја подобри постојната законска рамка и институционална поставеност заради воспоставување систем на заштита на правата на потрошувачите во областа на финансиите.

2. Тековна состојба

Финансиска писменост

Првото национално мерење на нивото на финансиската писменост кај возрасното население во Република Северна Македонија, извршено во февруари 2018 година¹, покажа агрегатно ниво на финансиска писменост од 11,8, согласно со стандардната методологија на ИНФЕ. Тоа е релативно пониско ниво во споредба со просекот на најразвиените земји во светот од Групацијата 20 од 12,7 поени, но од друга страна е споредливо со земјите од регионот.

Графикон 1

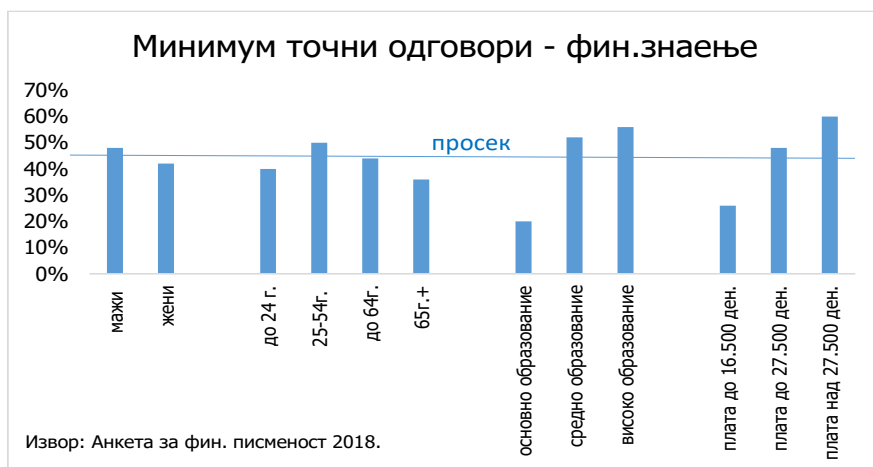
Истражувањето за нивото на финансиска писменост во 2018 година е направено преку испитување на трите најважни компоненти коишто се составен дел од финансиската писменост: финансиско знаење, финансиско однесување и финансиски ставови. Од аспект на компонентите на агрегатниот индекс, во Република Северна Македонија во доменот на финансиското знаење и финансиското однесување, согледани се солидни резултати, согласно со учеството на испитаниците со минимум целни бодови (минимален задоволителен праг). Така, 45% од испитаниците покажале солидни познавања на основните финансиски концепти, што придонесува за издржани финансиски одлуки. Исто така, 42% од испитаниците имаат позитивно финансиско однесување, меѓу другото изразено

¹ Првото мерење беше во организација на Народната банка, а со поддршка од ЕФСЕ, според меѓународна методологија на ИНФЕ ОЕЦД.

преку редовноста во плаќањето на сметките во домаќинството и разгледување повеќе опции при избор на одредена финансиска услуга. Од друга страна, кај финансиските ставови се забележува пониско остварување, односно само 20% од испитаниците бележат ставови коишто се позитивни во контекст на финансиската писменост, што главно ја покажува фокусираноста кај поголем дел од населението на краткорочните финансиски потреби, а не кон долгорочно штедење. Иако ваквите ставови можат да бидат одраз на економско-социјалната положба на населението и животниот стандард, сепак овој аспект отвора простор за надградба на нивото на финансиска едукација во овој домен.

Второто мерење на нивото на финансиската писменост кај возрасното население во Република Северна Македонија беше извршено во втората половина на 2019 година². Добиените резултати од двете мерења се споредливи, со оглед на тоа што во двете анкети е употребена иста методологија. Со оглед на тоа дека станува збор за релативно краток временски период во којшто се спроведени двете мерења, агрегатниот резултат е ист. Имено, населението во Република Северна Македонија и во 2018 и во 2019 година оствари 56% од максимумот, или агрегатен показател 11,8 (од кои 3,9 за финансиски знаења, 5,1 за финансиско однесување и 2,8 за финансиски ставови). Во споредба со структурата на показателот во 2018 година, има само мали поместувања (во 2018 кај финансиските знаења 4, за финансиското однесување 5 и исто ниво од 2,8 за финансиските ставови). Резултатите од првата, како и од втората анкета укажуваат на тоа дека е потребна поголема информираност и едукација на населението за употребата на различните современи банкарски и други финансиски производи и услуги.

Графикон 2

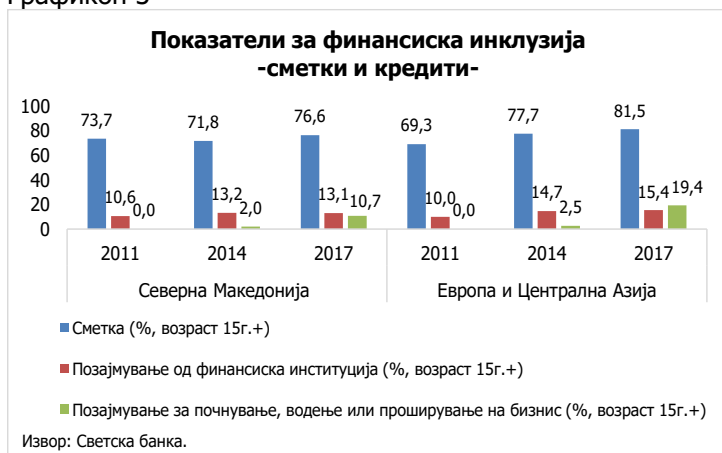
² Второто мерење на финансиската писменост беше спроведено во рамките на регионалниот проект за финансиска едукација поддржан од Министерството за финансии на Холандија и ИНФЕ ОЕЦД.

Резултатите од истражувањето во нашата земја откриваат јаз помеѓу нивоата на писменост кај различните групи население, истакнувајќи ја потребата за диверзифициран пристап при финансиската едукација на различни целни групи. Така, нивото на финансиски знаења, според минимумот целни бодови, е пониско кај жените наспроти мажите, кај помладите и повозрасните наспроти средовечните, а воедно е пониско кај населението со пониско образование и кај населението со понизок доход (слични наоди се среќаваат и за други земји/региони).

Финансиска инклузија и заштита на потрошувачите

Финансиската инклузија во Република Северна Македонија, согласно со мерењето на Светската банка – базата Финдекс за 2017 година³, изразена преку бројот на лица со сметка во банка, е релативно високо и во 2017 година изнесувало 76,6%, што е сосема споредливо со просекот во Европа и Централна Азија (ЕЦА) од 81,5%. Од друга страна, финансиската инклузија на страната на задолжувањето е пониска, при истовремено пониско ниво и во ЕЦА. Притоа, задолжувањето од финансиските институции е релативно скромно. Сепак, при анализата на финансиската инклузија кај задолжувањата, треба да се има предвид нивото на развиеност на финансискиот систем.

Графикон 3

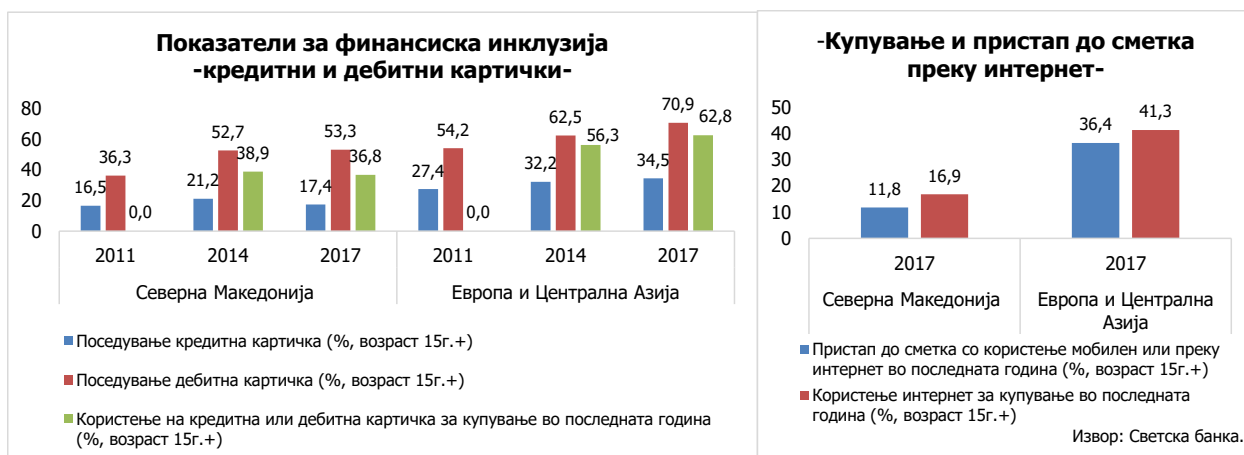

Финансиската инклузија во однос на платежните картички во Република Северна Македонија е поголема кај дебитните, наспроти кредитните картички, што делумно

³ Последно расположливи податоци.

ги одразува различните одлики и различните критериуми за добивање на овие картички, а воедно таков сооднос во полза на дебитните картички постои и во ЕЦА. Сепак, нивото на вклученост во однос на користењето на картичките за купување е значително помало во нашата земја наспроти ЕЦА, што се потврдува и со фактот што кај нас значително е учеството на трансакции со картички за подигнување готовина од автомати (со тренд на намалување во последните години), што упатува на нецелосно користење на придобивките од овој безготовински платежен инструмент и воедно, открива потреба од поголема финансиска едукација во овој домен. Наодите од анкетите на Светската банка откриваат и релативно пониска вклученост на македонското население кога се работи за користењето финансиски услуги и плаќањата преку интернет.

Графикон 4

Анализата на одговорите на испитаниците во рамките на Анкетата за финансиска писменост од 2018 година упатува дека во однос на поновите или посоефицицирани финансиски производи и услуги постои помала свесност кај населението, во споредба со познавањата за класичните производи, а кај повеќето финансиски производи и услуги, иако свесноста е солидна, сепак употребата е значително помала. Ваквите сознанија упатуваат на потреба од подобра информираност на населението во однос на предностите, но и ризиците од поновите финансиски производи на пазарот, со што би се обезбедила поголема финансиска инклузија во различни финансиски сегменти.

Графикон 5

Податоците за релативно високото ниво на финансиска инклузија од аспект на поседувањето сметка покажуваат добра основа за остварување натамошен напредок во оваа област. Високото ниво на финансиска инклузија е од суштинско значење за земјата, при што е потребна силна посветеност и координација помеѓу релевантните институции и приватните субјекти со цел да се создаде олеснет пристап до финансии и широки политики коишто промовираат одговорно финансиско однесување.

Заштитата на правата на потрошувачите, заедно со финансиската едукација и пристапот до финансиски услуги, претставува основа за поголема финансиска инклузија. Заштитата на потрошувачите вклучува: обезбедување точни и навремени информации до потрошувачите за донесување одлуки врз основа на информации, непостоење нефер и измамнички практики во договорите, како и пристап до механизми за решавање на настанатите повреди на потрошувачките права.

Прописите од кои произлегуваат надлежностите за постапување во доменот на заштитата на потрошувачите во нашата земја, особено во контекст на корисниците на финансиски услуги, се Законот за заштитата на потрошувачите и подзаконските прописи коишто произлегуваат од него, како и Законот за заштитата на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити (којшто е целосно усогласен со европската директива 2008/48/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот од 22 мај

2008 година) и соодветните подзаконски прописи. Народната банка како регулаторен и супервизорски орган е една од институциите (заедно со Министерството за економија и Министерството за финансии) со надлежности за контрола на примената на Законот за заштитата на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити. Народната банка е надлежна институција за контрола на примената на овој закон од страна на банките и штедилниците при одобрување потрошувачки кредити. Притоа, надзорот од Народната банка се спроведува во рамките на прудентната супервизија. Извештајот за напредокот на Европската комисија за нашата земја од 2019 година упатува на потребата „за продолжување на напорите за усогласување на националните со европските регулативи во однос на прудентната супервизија за заштита на потрошувачите и спречување нефер банкарски практики“. Во осигурителниот сектор, правна основа за активности за заштита на потрошувачите овозможува Законот за супервизија на осигурувањето. Во областа на хартиите од вредност, правната заштита на корисниците на услугите на пазарот на хартии од вредност се овозможува со Законот за хартии од вредност, Законот за преземање на акционерските друштва и Законот за инвестициски фондови. Комисијата за хартии од вредност на Република Северна Македонија како регулаторен орган има надлежности да ја контролира примената на овие закони и да се грижи за законито и ефикасно функционирање на пазарот на хартии од вредност и заштита на правата на неговите корисници, заради постојано јакнење на довербата на јавноста во институциите на пазарот на хартии од вредност.

3. Осврт на досегашните активности

Во 2013 година беше формирано Координациското тело на регулаторните институции за финансиска едукација заради зајакнување на соработката помеѓу регулаторните институции во областа на финансиската едукација. Во Координациското тело членуваат: Народната банка на Република Северна Македонија (НБРСМ), Министерството за финансии, Агенцијата за супервизија на осигурувањето (АСО), Комисијата за хартии од вредност (КХВ) и Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување (МАПАС). Во 2019 година телото ги зголеми своите надлежности и во областа на финансиската инклузија и се преименува во Координациско тело за финансиска едукација и финансиска инклузија. Во овој период се преземени голем број иницијативи за

подигање на нивото на финансиската писменост на населението и поголема финансиска инклузија во земјата. Активностите се насочени кон следниве области:

- Поттикнување на соработката помеѓу институциите коишто се дел од Координациското тело и соработката со други релевантни институции преку спроведување едукативни програми и активности за поддршка и подобрување на финансиската писменост кај населението;
- Соработка во заеднички проекти за финансиска едукација и инклузија;
- Изработка на стратешки документи;
- Мерење на нивото на финансиска писменост и финансиска инклузија на населението;
- Спроведување работни сесии, семинари, предавања и други јавни настани;
- Промоција на регионалната и меѓународната соработка.

Постојат неколку заеднички активности за финансиска едукација и инклузија коишто се координираат од страна на институциите на Координациското тело, секоја година во даден временски период, како што се: „Глобалната недела на парите“ во март, „Деновите на финансиската писменост“ во мај, одбележувањето на меѓународниот Ден на штедењето на 31 октомври и на Денот на осигурувањето на 1 ноември. Во последните години, активностите се прошируваат преку опфаќање и на возрасното население. Во 2019 година, Деновите на финансиската писменост беа организирани за сите заинтересирани граѓани. Исто така, финансиските регулатори соработуваат и при изработката на едукативни публикации, а воедно преку Координациското тело се вклучени во регионалниот проект за финансиска едукација на Министерството за финансии на Холандија (во рамките на Конституенцата при ММФ), во соработка со ИНФЕ – ОЕЦД. Финансиските регулатори одржуваат редовни предавања/презентации за учениците од основното и средното образование, како и специјализирани предавања за студенти од областа на финансиите, со што придонесуваат за надградба на знаењата на младите од оваа област⁴.

Исто така, постојат и одреден број непрофитни и приватни организации коишто спроведуваат програми за финансиска едукација на различни теми од областа на нивниот делокруг на работа, при што голем дел од нив засега не се координирани на национално ниво. Во 2019 година, на иницијатива на приватниот банкарски сектор, во соработка со дел од финансиските регулатори, започна да се организира Европскиот квиз на парите наменет за деца на возраст од 13 до 15 години. Голем

⁴ Во постојниот образовен систем, финансиската едукација е вклучена делумно преку одделни аспекти во рамките на предметите Вештини на живеење, Математика, Општество, Претприемништво и иновации во основното образование.

број субјекти од приватниот сектор (банки, пензиски фондови, инвестициски фондови, друштва за осигурување, посредници во осигурувањето, микрофинансиските институции) обезбедуваат едукативни активности, особено наменети за младата популација. Меѓутоа, не е познато какво е и колкаво е влијанието на секоја од иницијативите или програмите врз нивото на финансиската писменост кај населението.

Во делот за заштитата на потрошувачите, се согледува потребата од надградба на постојната регулатива и нејзино усогласување со европските стандарди во оваа област. Посебно внимание е потребно во однос на прашањата за дефинирање јасен мандат на регулаторните институции за соодветен надзор на овој сегмент од работењето, како и соодветна покриеност со соодветна регулатива на различните видови финансиски производи и услуги коишто постојат на пазарот. Посебен предизвик за регулаторните институции е воспоставувањето супервизија на деловните практики (англ. market conduct supervision) на финансиските субјекти со јасна насоченост кон заштитата на правата на клиентите, како и нејзино раздвојување од прудентната супервизија чија цел е одржување на стабилноста на системот. Иако на национално ниво постои одредена регулаторна рамка и се преземаат активности од страна на повеќе регулаторни институции, сепак не постои систем за централизирана и координирана заштита на потрошувачите корисници на финансиски услуги, вклучително и систем за правно разрешување на поплаките од клиентите на финансискиот систем. Иако искуствата во одделни земји се различни, сепак предност му се дава на постоењето на независно тело коешто е специјализирано за разгледување и објективно одлучување за поплаките од клиентите на финансиските институции (што е содржано и во наодите од мисијата ФСАП на ММФ и Светската банка, 2018). Аспектите поврзани со правата на клиентите, заедно со транспарентноста и примената на фер практики од страна на приватните финансиски субјекти, во современи услови, се значаен фактор за довербата и стабилноста на финансискиот систем, како еден од носителите на економскиот развој.

4. Активности и мерки за подобрување на финансиската едукација и финансиската инклузија

4.1. Активности и мерки за подобрување на финансиската едукација

1. Зајакнување на свеста за финансиска едукација на широка основа, со вклучување на сите заинтересирани финансиски институции и субјекти, асоцијации, невладини организации, коишто можат да понудат образовни програми за населението, низ целата територија на државата. Паралелно, зајакнување на координацијата на вклучените субјекти во процесот на едукација, заради оптимизација на ресурсите и понуда на разновидни едукативни програми согласно со различните потреби на населението.

Мерки: воведување регистар на субјекти коишто се активни во доменот на финансиската едукација, вклучително и можност за е-регистрација.

Надлежни институции: Координациското тело за финансиска едукација и инклузија, секоја регулаторна институција во својот домен;

2. Воспоставување основни компетенции во областа на финансиите, коишто треба да се развиваат и да се надградуваат преку програмите за финансиска едукација. Компетенциите треба да се одделно разработени за сите возрастни групи, почнувајќи од претшколска возраст, потоа за учениците од основното и средното образование, како и за возрастното население.

Мерки: дефинирање возрастни групи, воспоставување основни компетенции за различни области од финансиите.

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем;

3. Промоција и развој на добри практики во доменот на финансиската едукација во однос на образовните програми на одделни субјекти коишто имаат едукативни активности. Програмите за финансиска едукација треба да се осмислени така што треба да ги задоволат потребите за финансиска писменост на нивната целна публика. Финансиската едукација треба да се смета како доживотен, постојан процес, особено земајќи ја предвид сè поголемата сложеност на пазарите, различните финансиски потреби во различни фази од животот на луѓето и потребата од различни информации за оптимално управување со личните финансии. Со изработка и прифаќање

на Кодекс на добри практики се обезбедуваат квалитетни едукативни програми, посветен и коректен пристап од страна на сите вклучени субјекти во процесот на едукација, вклучително и од приватниот и граѓанскиот сектор.

Мерки: подигнување на свеста и поттикнување на сите потенцијални субјекти коишто можат да вршат вакви обуки, одредување процедури за разгледување на образовните програми, изработка на документ (кодекс) за добри практики во доменот на финансиската едукација и негово усвојување од страна на субјектите коишто спроведуваат едукативни активности, примена на пристапот за селекција на најдобрите практики на едукација преку нивно тестирање во практиката.

Надлежни институции: Координациското тело за финансиска едукација и инклузија, секоја регулаторна институција во својот домен;

4. Натомшна изработка и објавување едукативни материјали, напишани на лесно разбирлив јазик, со опфат на актуелните теми од областа на финансиите, објавени на начин којшто обезбедува достапност до поголем дел од населението. Потребен е посебен фокус на едукацијата во однос на современите финансиски производи и услуги.

Мерки: зголемување на свесноста кај сите релевантни субјекти коишто можат да придонесат во оваа област, следење на светските искуства во доменот на изработка и каналите за дистрибуција на едукативните материјали за широката популација.

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем, приватниот финансиски сектор, невладините организации;

5. Натомшни активности за изучување на финансиската едукација во образовниот процес, преку посебен предмет или вклучување одделни сегменти во постојните предмети (што и во постојните услови е делумно присутно) во основното и средното образование.

Мерки: обуки за наставниот кадар, развој на едукативни образовни материјали, соработка со надлежното министерство.

Надлежни институции: Министерството за образование и наука, Координациското тело за финансиска едукација и инклузија, секоја регулаторна институција во својот домен;

6. Зголемување на финансиската писменост кај возрастното население, преку дефинирање целни групи (како женската популација, невработените и слично) и разработка на неколку модули на курсеви заради нивно соодветно едуцирање и подобро информирање од областа на финансиите.

Мерки: дефинирање целни групи и соодветни обуки од областа на финансиите, подготовка на соодветни едукативни материјали.

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем, приватниот финансиски сектор, здруженијата, невладините организации;

7. Зголемување на свесноста на приватните субјекти од финансискиот сектор за зголемување на активностите заради едуцирање и подетално информирање на клиентите за сите аспекти поврзани со финансиските производи. Потребна е зајакната координација на регулаторните институции и субјектите од приватниот сектор во доменот на финансиската едукација и информираноста на клиентите, како и разгледување соодветни активности за оваа цел, следејќи ги добрите практики во оваа област.

Мерки: дефинирање области во кои е потребна поголема ангажираност на приватните субјекти заради подобрување на финансиските знаења на нивните клиенти, како и начини на кои би се спровела финансиската едукација на клиентите (предавања, прашалници, совети).

Надлежни институции: приватниот финансиски сектор, секоја регулаторна институција во својот домен;

8. Зголемување на свесноста кај населението за различните видови финансиски производи и за одделните ризици во доменот на користењето на финансиските производи и услуги, заради зајакнување на способноста за правилен избор и соодветно однесување во доменот на управување со личните финансии.

Мерки: соодветни едукативни активности за одделните финансиски производи и за ризиците во одделни финансиски сегменти.

Надлежни институции: секоја регулаторна институција во својот домен, приватниот финансиски сектор, здруженијата, невладините организации.

4.2. Активности и мерки за зголемување на финансиската инклузија

1. Анализа на регулативата за заштита на потрошувачите во одделни сфери од финансискиот систем и развој на соодветна сеопфатна регулатива за заштита на потрошувачите во областа на финансиите. Истовремено, потребна е соодветна организација и кадровска екипираност во регулаторните институции на финансискиот систем во овој сегмент.

Мерки: создавање правни основи за заштита на потрошувачите во областа на финансиите, следење на барањата на ЕУ во овој домен.

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем, секоја регулаторна институција во својот домен;

2. Соодветна регулатива во доменот на платежните услуги и примена на светските практики за заштита на потрошувачите во оваа област.

Мерки: создавање правни основи за заштита на потрошувачите во областа на платежните услуги, следење на барањата на ЕУ во овој домен.

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем, секоја регулаторна институција во својот домен;

3. Зајакнување на комуникацијата со потрошувачите во областа на финансиите, заради подобро согледување на нивните потреби и реакција на нивните поплаки.

Мерки: воведување можност на интернет-страницата за секој приватен финансиски субјект (или регулатор) за испраќање поплака/пофалба, дефинирање на начинот на разгледување на поплаките и подготовка на одговори за клиентите.

Надлежни институции: секоја регулаторна институција во својот домен, приватниот финансиски сектор, здруженијата;

4. Активности околу воведувањето и постепеното зајакнување на супервизијата на заштитата на потрошувачите во одделни сегменти на финансискиот сектор. Истовремено, потребна е и соодветна организација и кадровска екипираност и на приватните финансиски субјекти во овој домен.

Мерки: обуки на кадарот, следење на светските трендовите во оваа област.

Надлежни институции: секоја регулаторна институција во својот домен;

5. Зголемување на транспарентноста во работењето и во објавувањето податоци за финансиските услуги од страна на приватниот финансиски сектор, вклучително и стандардизација на објавените податоци за ист вид услуга.

Мерки: разгледување на објавените податоци за секој вид услуга и подготовка на стандарден образец со сите корисни податоци, којшто би се барал од секој приватен субјект во соодветниот пазарен сегмент.

Надлежни институции: секоја регулаторна институција во својот домен, приватниот финансиски сектор, здруженијата;

6. Разгледување на правните можности (како медијација) за разрешување на евентуалните спорови со потрошувачите, вклучително и разгледување на можноста за воспоставување Омбудсман за финансискиот сектор.

Мерки: разгледување на искуствата од други земји, создавање соодветни законски предуслови.

Надлежни институции: координирана активност на регулаторните институции на финансискиот систем;

7. Создавање статистичка база за бројот и видот на поплаките, по одделни правни субјекти, во одделни сегменти на финансискиот систем.

Мерки: пропишување процедури за прибирање или информирање за бројот и видот на поплаките, по одделни финансиски субјекти.

Надлежни институции: секоја регулаторна институција во својот домен;

8. Создавање предуслови за подобрување и посоодветно следење на пристапот до финансии од страна на малите и средните претпријатија и други целни групи, со посебно значење за развојот на економијата и зголемување на финансиската инклузија.

Мерки: воведување анкети, прашалници и користење други извори на податоци (кредитен регистар).

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем;

9. Активности за зајакнување на способноста на малите и средните претпријатија за задолжување, што треба да го олесни нивниот пристап до финансиски средства и следствено да придонесе за одржлив развој на овој сегмент и на економијата во целина.

Мерки: воспоставување кредитна гарантна шема, унапредување на менаџерските практики и сметководствените стандарди за овие фирми.

Надлежни институции: надлежните министерства;

10. Активности за поддршка и стимулирање на финансиските иновации, заради натамошен развој на финансискиот сектор и услугите, следствено обезбедувајќи поголема инклузивност.

Мерки: координација меѓу регулаторните институции на финансискиот систем и приватниот финансиски сектор, создавање соодветни законски предуслови.

Надлежни институции: координирана активност на регулаторните институции на финансискиот систем;

11. Олеснување на пристапот до финансии на клиентите во оддалечените рурални средини.

Мерки: разгледување на можностите за подобар пристап на клиентите до финансиските производи и услуги, анализа на искуствата од други земји.

Надлежни институции: приватниот финансиски сектор, здруженијата;

12. Зголемување на свесноста за правата на потрошувачите во одделни сегменти на финансискиот систем, преку соодветна финансиска едукација;

Мерки: поврзани со активностите во делот за финансиска едукација.

Надлежни институции: регулаторните институции на финансискиот систем и приватниот финансиски сектор.

4. Следење на спроведувањето на стратегијата

Спроведувањето на активностите предвидени во Стратегијата би овозможило бројни придобивки, изразени преку: подобра информираност за финансиските производи и услуги; поголеми знаења за современите финансиски производи и услуги; зајакната свесност за можните ризици при користење одделни финансиски производи и соодветна заштита од нив; зајакнување на способноста за носење издржани финансиски одлуки од страна на населението и следствено одржување на финансиската стабилност и зголемување на благосостојбата.

Спроведувањето на активностите предвидени во Стратегијата ќе се следат преку повеќе показатели, меѓу кои и следниве:

1. Следење на бројот на лицата вклучени во обуки, предавања, презентации;
2. Прашалник за знаењето пред и по обуките, вклучително и евалуација на одделните обуки и програми;
3. Повремени анкети и прашалници на населението;
4. Следење на показателите за финансиска едукација и инклузија од официјалните (домашни и странски) статистички извори;
5. Следење на спроведувањето на мерките предвидени во годишните акциски планови на секоја од вклучените регулаторни институции.

Секоја регулаторна институција ќе презема мерки за следење на активностите во нејзиниот делокруг на работа, а вклучените приватни субјекти и граѓански здруженија би информирале за спроведените активности. За секоја година од спроведувањето на Стратегијата, финансиските регулатори подготвуваат План на активности (во декември, за следната година), а воедно секоја година се подготвува Извештај за извршените активности (до февруари тековната година, за претходната година).⁵ Субјектите од приватниот и граѓанскиот сектор информираат за своите активности еднаш годишно (до февруари тековната година, за претходната година) или последователно, по завршувањето на активноста.

⁵ Плановите на активностите на финансиските регулатори за 2021 година, се изработени во декември 2020 година, земајќи ја предвид Предлог-стратегијата и се доставени до Координациското тело за финансиска едукација и финансиска инклузија.

Извештаите за одделните активности на сите вклучени субјекти треба да содржат податоци за видот на активноста, опис на едукативната содржина, број на вклучените лица, по можност и евалуација на активноста. Секоја институција вклучена во спроведување на мерките и активностите предвидени со Стратегијата треба да планира соодветни финансиски средства за нивна реализација.

Заради следење на извршувањето на Стратегијата ќе се формира работна група за следење на спроведувањето на Стратегијата. Оваа работна група треба да биде составена од претставници на регулаторните институции, здруженијата на приватниот сектор и невладиниот сектор. Таа ќе има за цел најмалку двапати годишно да се среќава за да ги постави приоритетите и да ги оцени извршените задачи во текот на годината. Работната група ќе има обврска еднаш годишно да подготви и да достави сеопфатен Извештај за спроведувањето на Стратегијата до сите вклучени институции.

Прилог 1: Листа на корисни интернет-врски за разработка на мерките и активностите во одделни сегменти

Наслов	Врска
1. <i>OECD's core competencies on financial literacy (2015-2019)</i>	Врска до страницата на ИНФЕ-ОЕЦД – Водичи за клучните компетенции (за инвеститори (2019), за ММСП (2018), за возрасното население (2016) и за младото население (2015))
2. <i>OECD's guidelines for private and not-for-profit stakeholders in financial education (2014)</i>	Врска до ОЕЦД – Водич за вклучување на приватниот сектор во финансиската едукација
3. <i>OECD's High-level principles on financial consumer protection (2011)</i>	Врска до Г20/ИНФЕ-ОЕЦД – Принципи за заштита на финансиските потрошувачи
4. <i>G20/OECD's Ensuring financial education and consumer protection for all in the digital age (2017)</i>	Врска до Г20/ИНФЕ-ОЕЦД – Извештај за обезбедување финансиска едукација и заштита на потрошувачите во време на дигитализација
5. <i>G20/OECD Policy Guidance - Financial Consumer Protection Approaches in the Digital Age (2018)</i>	Врска до Г20/ОЕЦД – Водич за пристапи за заштита на финансиските потрошувачи во дигиталната ера
6. <i>G20/OECD INFE Policy Guidance Digitalisation and Financial Literacy (2018)</i>	Врска до Г20/ОЕЦД/ГПФИ – Водич за дигитализација и финансиска писменост

<p>7. <i>Personal Data Use in Financial Services and the Role of Financial Education (2020)</i> - <i>A Consumer-Centric Analysis</i></p>	<p>Врска до ОЕЦД – Употреба на личните податоци за финансиски услуги и улогата на финансиската едукација</p>
<p>8. <i>G20 High-Level Principles for Digital Financial Inclusion (2016)</i></p>	<p>Врска до Г20/ГПФИ – Принципи за дигитална финансиска инклузија</p>
<p>9. <i>Digital Identity (2020)</i></p>	<p>Врска до ФАТФ – Водич за дигитален идентитет</p>
<p>10. <i>National Strategies for Financial Education OECD/INFE policy handbook (2015)</i></p>	<p>Врска до ИНФЕ-ОЕЦД – Водич за национални стратегии за финансиска едукација</p>
<p>11. <i>Good practices for financial consumer protection, WB (2017)</i></p>	<p>https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/2017-good-practices-for-financial-consumer-protection</p>
<p>12. <i>Joint Committee (JC) Guidelines on complaints handling, EBA (2018)</i></p>	<p>https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2298559/b71d60e8-1ee2-4baa-844d-26760f11c80d/Extension%20of%20the%20Joint%20Committee%20Guidelines%20on%20complaints-handling%20%28JC%202018%2035%29.pdf</p>

Прилог 2: Листа на вклучени институции и здруженија

- Регулаторни институции на финансискиот систем (потписници)

Народна банка на Република Северна Македонија
Министерство за финансии на Република Северна Македонија
Агенција за супервизија на осигурувањето
Агенција за супервизија на капитално финансираното пензиско осигурување
Комисија за хартии од вредност

- Останати државни институции (консултирани соработници)

Биро за развој на образованието

- Здруженија на приватни финансиски субјекти од одделни пазарни сегменти и приватни финансиски субјекти (до коишто беше доставена Стратегијата за консултација)

Македонска банкарска асоцијација
Групација на осигурување
Асоцијација на осигурително брокерски друштва
Сојуз на микрофинансиски организации
Приватни пензиски друштва
Македонска берза
Централен депозитар на хартии од вредност
Брокерски куќи
Друштва за управување со инвестициски фондови
Асоцијација на финансиските друштва

- Здруженија од граѓанскиот сектор (до коишто беше доставена Стратегијата за консултација)

Организација на потрошувачи на Македонија
Глобал шејперс Скопје хаб Скопје
СИГМА СТАТ Скопје
Здружение на банкарски клиенти АНУИТЕТ
Шпаркасе фондација за меѓународна соработка
Џуниор ачивмент Македонија
Институт за стратешки истражувања и едукација
Ромалитико – Скопје
Интерактивна мрежа за образование и ресурси – Битола

- Консултирани меѓународни институции:

ИНФЕ–ОЕЦД

ИЗЈАВА

за прифаќање на Стратегијата за финансиска
едукација и финансиска инклузија на
Република Северна Македонија
2021-2025

Ние, финансиските регулаторни институции, потписнички на *Меморандумот за соработка во доменот на финансиската едукација и финансиската инклузија склучен на 20 март 2019 година*, изјавуваме дека ја прифаќаме *Стратегијата за финансиска едукација и финансиска инклузија на Република Северна Македонија за периодот 2021-2025 година*, изготвена од Координациското тело за финансиска едукација и финансиска инклузија, во рамките на регионалниот проект за финансиска едукација во организација на Министерството за финансии на Холандија и Меѓународната мрежа за финансиска едукација (ИНФЕ) при ОЕЦД. Во рамките на Координациското тело, изработката на Стратегијата беше иницирана и координирана од страна на Народната банка на Република Северна Македонија.

Имајќи предвид дека Стратегијата е значаен стратески документ за натамошниот петгодишен развој и подобрување на финансиската едукација и финансиската инклузија во Република Северна Македонија, изјавуваме дека таа, преку утврдените стратески цели, предвидените активности и мерки за подобрување на финансиската едукација и финансиската инклузија, особено зајакнатата координација и соработка помеѓу финансиските регулаторни институции, приватниот финансиски сектор и граѓанскиот сектор, како и систематскиот пристап на сите вклучени субјекти заради зајакнување на финансиската писменост на населението и степенот на финансиска инклузија, истовремено водејќи грижа и за правата на потрошувачите, претставува соодветна рамка за успешно остварување на заедничката визија и

DEKLARATË

mbi pranimin e Strategjisë për Edukim Financiar
dhe Përfshirje Financiare të Republikës së
Maqedonisë së Veriut
2021-2025

Ne, institucionet financiare rregullatore, nënshkruar të Memorandumit për bashkëpunim në fushën e edukimit financiar dhe përfshirjes financiare të lidhur më 20 mars të vitit 2019, deklarojmë se e pranojmë Strategjinë për Edukim Financiar dhe Përfshirje Financiare të Republikës së Maqedonisë së Veriut për periudhën e viteve 2021-2025, të përgatitur nga Trupi Koordinues për Edukim Financiar dhe Përfshirje Financiare, në kuadër të projektit rajonal për edukim financiar të organizuar nga Ministria e Financave e Holandës dhe Rrjeti Ndërkombëtar për Edukim Financiar (INFE) i OECD-së. Në kuadër të Trupit Koordinues, përgatitja e Strategjisë është iniciuar dhe koordinuar nga Banka Popullore e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Duke pasur parasysh se Strategjia është një dokument i rëndësishëm strategjik për zhvillimin dhe përmirësimin e mëtejshëm pesëvjeçar të edukimit financiar dhe përfshirjes financiare në Republikën e Maqedonisë së Veriut, deklarojmë se ajo, përmes qëllimeve të përcaktuara strategjike, aktiviteteve dhe masave të parashikuara për përmirësimin e edukimit financiar dhe përfshirjes financiare, veçanërisht koordinimit dhe bashkëpunimit të forcuar midis institucioneve financiare rregullatore, sektorit financiar dhe sektorit civil, si dhe qasjes sistematike të të gjithë subjekteve të kyçura me qëllim forcimin e kulturës financiare të popullatës dhe shkallës së përfshirjes financiare, dhe njëkohësisht duke u kujdesur edhe për të drejtat e konsumatorëve, paraqet një kornizë të përshtatshme për realizimin e suksesshëm të vizionit dhe angazhimit të përbashkët në fushën e edukimit financiar dhe përfshirjes financiare. Bashkëpunimi ndërmjet subjekteve të përfshira do të mundësojë optimizimin e burimeve, vazhdimësinë e përpjekjeve dhe rritjen e

заложба во доменот на финансиската едукација и финансиската инклузија. Соработката меѓу вклучените субјекти ќе овозможи оптимизација на ресурсите, непрекинато во напорите и зголемена колективна одговорност во однос на активностите и целите предвидени во Стратегијата.

përgjegjësisë kolektive në lidhje me aktivitetet dhe qëllimet e parashikuara në Strategji.

д-р Анита Ангеловска-Бежоска,
Гувернер
Народна банка на Република Северна Македонија
Governator
Banka Popullore e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Dr. Fatmir Besimi,
Министер за финансии
Министерство за финансии на Република Северна Македонија
Ministër i Financave
Ministria e Financave e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Mr.Sc. Nora Aliti,
Претседател
Комисија за хартии од вредност на Република Северна Македонија
Kryetar
Komisioni i letrave me vlerë i Republikës së Maqedonisë së Veriut

д-р Крсте Шажноски,
Претседател на Советот на експерти
Агенција за супервизија на осигурувањето
Kryetar i Këshillit të Ekspertëve
Agjencia e Mbikëqyrjes së Sigurimeve

Maksud Ali,
Претседател на Советот на експерти
Агенција за капитално финансирано пензиско осигурување
Kryetar i Këshillit të Ekspertëve
Agjencia për Financim Kapital të Sigurimit Pensional

БР. 02-20910/1

Скопје/Shkup, 08.07. 2021 година/vitit

